

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
KATEDRA ZA KNJIŽNIČARSTVO I MUZEOLOGIJU

**DJELATNOSTI INFORMATORA
NARODNIH KNJIŽNICA
I ČITATELJSKE NAVIKE KORISNIKA
diplomski rad**

Mentor: prof.dr. Daniela Živković

Student: Ivana Jirsak

Zagreb, 2015.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. ČITATELJSKE NAVIKE I INFORMACIJSKA SLUŽBA	4
1.1. Čitanje: razonoda i osobni razvoj.. ..	4
1.2. Uloga narodne knjižnice	7
1.3. Djelatnosti informatora	9
2. PREPORUKE	11
2.1. Osobne preporuke	11
2.2 Skupne preporuke	13
2.3 Usavršavanje djelatnosti	14
3. ČITATELJSKE GRUPE	16
3.1. Obilježja čitateljskih grupa	16
3.2. Svrha čitateljskih grupa	19
4. ČITAMO ZAJEDNO –Primjer prakse u Knjižnici Augusta Cesarca, KGZ	21
4.1.Čitanje naglas i poticanje čitanja	21
4.2. Provođenje aktivnosti <i>Čitamo zajedno</i>	23
4.3. Pripreme knjižničara	25
ZAKLJUČAK.....	26
LITERATURA	28

UVOD

Čitanje iz razonode je danas sve rjeđi način opuštanja. Razloga je mnogo. Život u globalnom društvu čovjeka sve više okreće prema vizualnoj građi i informacijskim tehnologijama. Način života znatno je brži nego prije samo nekoliko desetljeća kada je čitanje lijepe književnosti bilo jedna od najzastupljenijih razonoda. Neadekvatna nastava književnosti odbija većinu mladih od čitanja. Čitanje je postalo prezahtjevno, presporo, zahtjeva koncentraciju i vrijeme. Čitatelja ipak još ima u velikom broju, ali veliko šaroliko tržište knjige glavnim tokom nosi pretežno trivijalnu literaturu, često vrlo slabe kvalitete, koju ne možemo svrstati u lijepu književnost jer nema umjetničke vrijednosti. Paralelno s opadanjem broja čitatelja, raslo je zanimanje za proučavanje čitanja kao mentalnog procesa. Potvrđeno je da čitanje lijepe književnosti ima važnu ulogu u razvijanju viših mentalnih procesa te da izravno utječe na kvalitetu života pojedinca i njegovo funkcioniranje u zajednici.

Razvijanje interesa za knjigu i čitanje među temeljnim je i najvažnijim zadacima narodne knjižnice. Središnji dio narodne knjižnice je njezina informativna služba koja ima izravan kontakt s korisnikom. Ključna je osoba knjižničar informator. Od presudne je važnosti za kvalitetno poslovanje knjižnice da je informator stručno obrazovan, komunikativan te motiviran za rad. Knjižničar informator je osoba upoznata s profilom i navikama korisnika pa tako može i predvidjeti njihove potrebe i prilagoditi tome poslovanje svoje knjižnice. S druge strane, ako poznaje korisnika, informator može suptilno i nenametljivo utjecati na njega, neposredno na njegove čitateljske navike, a time posredno i na kvalitetu života.

Namjera mi je ovim radom pokazati važnost čitanja iz razonode za kvalitetu života pojedinca, a time posredno i zajednice, te propitati može li i kojim metodama narodna knjižnica odigrati ulogu u poboljšanju čitateljskih navika svojih korisnika. Želim opisati rad informatora s korisnicima, djelatnosti kojima informator u narodnoj knjižnici može utjecati na čitateljski izbor korisnika i usmjeravati ga prema kvalitetnijoj literaturi. Polazeći od literature i konkretnih primjera izvest ću zaključke o metodama kojima se u praksi služe djelatnici narodnih knjižnica.

U prvom poglavlju opisane su bitne spoznaje o čitanju kao djelatnosti važnoj za potpuni razvoj pojedinca, opisane su zadaće narodne knjižnice te radno mjesto knjižničara informatora u narodnoj knjižnici. U drugom poglavlju dan je prikaz osobnih i skupnih preporuka uz primjer rada u Knjižnici Augusta Cesarca, Knjižnice grada Zagreba. Treće je poglavlje posvećeno čitateljskim grupama koje se u Hrvatskoj pojavljuju sve češće, a u svijetu su prepoznate kao dobra praksa za poticanje čitanja, razvijanje čitateljskih navika i aktiviranje lokalnih zajednica. Uz primjere su prikazana obilježja i svrha čitateljskih grupa. Navedeni su primjeri iz inozemne i Hrvatske prakse, s naglaskom na praksu Knjižnica grada Zagreba. U

posljednjem je poglavlju opisan primjer iz prakse Knjižnice Augusta Cesarca, Knjižnice grada Zagreba koji odudara od ostalih dosadašnjih primjera čitateljskih grupa u Hrvatskoj.

1. ČITATELJSKE NAVIKE I INFORMACIJSKA SLUŽBA

1.1. Čitanje: rasonoda i osobni razvoj

U svim pismenim društvima početak učenja čitanja znači svojevrsnu inicijaciju jer dijete koje uči čitati dobiva pristup kolektivnom pamćenju zajednice.¹ No, sve je raširenije uvjerenje da je čitanje važno samo za usvajanje novih znanja kroz školsko obrazovanje. Nastava književnosti sporedna je, smatrana manje važnom i ne potiče na čitanje nego je reducirana na deklarativno znanje o povijesti književnosti.² Porast broja nečitatelja, osoba koje umiju čitati, ali to ne čine, jedno je od glavnih obilježja današnje globalne kulture. Drugi je primjer površno i fragmentarno čitanje bez koncentracije. Sve je manji broj ljudi koji čitaju iz rasonode.

Čitanje jest rasonoda, ali takva koja traži smirenost, sabranost i vrijeme. Ta je aktivnost jedina vrsta rasonode koja je važna za razvoj analitičkog mišljenja. Čovječanstvo pamti pričama. Pripovijedanje jest simboličko oruđe, jedna od primarnih aktivnosti ljudskog duha. Meta Grosman, profesorica emeritus Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Ljubljani koja već desetljećima proučava čitanje i recepciju književnosti ističeda fantazijske sposobnosti koje se razvijaju čitanjem književnosti nisu važne samo za čitateljsku sposobnost nego i "za razvoj analitičkog mišljenja, sposobnosti predviđanja, kombinatornih sposobnosti i sposobnosti razumijevanja sebe i drugih ljudi".³ Objašnjava da pripovijedanje donosi

1 Grossman, M. U obranu čitanja : čitatelj i književnost u 21. stoljeću. Zagreb : Algoritam, 2010. Str. 83

2 D. Plevnik, književni kritičar, publicist i zagovornik čitanja, u djelu Tolle lege: za slobodu čitanja (str.35.) kaže: "Umjesto da školovanje služi za trajno konstituiranje želje za čitanjem, ono djeluje kao prisilni rad, pa nije čudo da nakon isteka ove lektiraške robije, mnogi jedva čekaju da sa sebe zbacе teret oktroiranog nezadovoljstva čitanja." Nadalje, M. Grosman prenosi tvrdnju Louise Rosenblatt iz njezinog temeljnog djela *Literature as Exploration* (1938) da uvjerljiva nastava književnosti mora proizlaziti iz neposrednih literarnih doživljaja samih učenika; tek na osnovi neposrednog vlastitog doživljaja, bez obzira na to kakav je i koliko nezreo, učeniku se može pomoći da dođe do zrelijeg, nadograđenog doživljaja. (Grossman, M. U obranu čitanja, str.121)

3 Grossman, M. U obranu čitanja : čitatelj i književnost u 21. stoljeću. Zagreb : Algoritam, 2010. Str.74.

mogućnost povezivanja percepcijski često nepovezanih događaja i likova pa nam pripovjedna spoznaja omogućuje povezivanje raznolikih doživljaja i razvija predodžbu o njihovoj koherenciji. U vremenu sve većeg broja usitnjenih informacija i brzih promjena koje svijet čine sve teže razumljivim, ta se sposobnost čini sve važnijom. Američka nacionalna studija "Čitati ili ne čitati"⁴ donosi zaključak da e-mediji ne mogu zamijeniti čitanje kao poticaj za intelektualni i osobni rast, te da čitanje ima nezamjenjivu ulogu u razvoju produktivnih, aktivnih odraslih osoba.

Čitanje fikcije ima i osjećajnu dimenziju kakvu informativno čitanje ne sadrži.⁵ Prisutna je osjećajna angažiranost čitatelja. Čitatelj napeto (*suspense*) prati radnju i emotivno se određuje prema likovima. Uživljavanjem u priču spontano pokušava predvidjeti daljnji razvoj događaja, dakle koristi više mentalne procese. Obogaćuje se iskustveno jer uživljavanjem u radnju na određeni način proživljava iskustva koja u stvarnome životu ne bi mogao. Razloge za nemogućnosti osjećanja i nekih duševnih smetnji znanstvenici vide u nesposobnosti narativnog oblikovanja vlastitog iskustva.⁶

Iskustvo čitanja je individualno. Prema sadržaju ne možemo sa sigurnošću predvidjeti kako će se knjiga pojedincima svidjeti. Za opći dojam o pročitane važno je predznanje, ali i osobnost, spol, dob, emocionalne, intelektualne i čitalačke sposobnosti. Sve naše znanje i prethodno iskustvo utječe na dojam o pročitane. Na isti se način svaka pročitana knjiga nadovezuje na prethodnu pa tako možemo govoriti o većem ili manjem čitateljskom iskustvu.

Čitateljska kompetencija (*literary competence*)⁷, koju prvi spominje Jonathan Culler 1975. jest naučena sposobnost čitanja književnosti. Kod čitanja uvijek dolazi do taloženja znanja; namjerno ili nehotice, primijetili mi ili ne, od svake nam pročitane knjige nešto ostane. Siegfried J. Schmidt 1980.⁸ nastojao je utemeljiti eksperimentalnu literarnu znanost. Predložio je da se pri proučavanju čitanja vodi računa o svim elementima: autoru, tekstu, čitatelju i društvenom kontekstu u kojem se literarna produkcija i komunikacija odvijaju te da

4 Stričević, I.; Jelušić, S. Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske. // Knjiga i slobodno vrijeme : zbornik radova / Međunarodni interdisciplinarni stručni skup Knjiga i slobodno vrijeme, Split, Gradska knjižnica Marka Marulića, 24. rujna 2010. Str.22.

5 Grossman, M. U obranu čitanja : čitatelj i književnost u 21. stoljeću. Zagreb : Algoritam, 2010. Str.60.

6 Ibid., str.99.

7 Ibid., str.108.

8 Ibid., str.82.

se oni proučavaju kao elementi jedinstvenog literarnog sustava. Na taj ih je način moguće eksperimentalno proučavati i određivati njihovo djelovanje u sustavu. U novijim se istraživanjima fokus pomaknuo s teksta na čitatelja i njegovu recepciju teksta. Istraživanja pokazuju da se metakognitivno razmišljanje odražava sve većim stupnjem društvene i kulturne samosvijesti. Stručnjaci za čitanje uvjereni su da samo odgojem široko osposobljenih čitatelja možemo zaustaviti napredovanje suvremenih oblika nepismenosti. Zbog toga je važno čitati različite žanrove i teme, a čitanje prijevoda stranih književnosti donosi i uvid u strane kulture i običaje, te tako i u nove obrasce razmišljanja.

Istraživanja o čitateljskim navikama i interesima hrvatskih građana kroz prošla dva desetljeća nisu bila ni sustavna ni brojna, ali su svejedno pokazatelj da se u Hrvatskoj nedovoljno i nedovoljno dobro čita.⁹ Međunarodno istraživanje razvoja čitalačke pismenosti, PIRLS¹⁰, pokazalo je da su na području čitanja hrvatski osnovnoškolci na 8. mjestu na svjetskoj ljestvici što je dobar rezultat. Ipak, prema statističkim podacima Hrvatski je godišnji prosjek dvije knjige po odraslom stanovniku što je porazno mala brojka.

Dugoročne utjecaje čitanja nije tako lako odrediti kao neposredne, ali možemo pretpostaviti da će trivijalna književnost koja ima sva obilježja kiča pobuditi u čitatelju reakcije različite od onih koje pobuđuje literarni tekst. Neke su razlike ipak lako vidljive, posebno kod mlađe čitateljske populacije. Mnogi stručnjaci tvrde da je bolje da mladi čitaju bilo što, nego da ne čitaju ništa. S tom bih se tvrdnjom složila jer i najjednostavnije pripovijesti koje teoretičari nazivaju *subliterarnima* čuvaju određeni stupanj pismenosti, a neiskusnome su čitatelju često nužna etapa puta prema čitanju literature.

Meta Grosman u svome radu ističe¹¹ da je trivijalna literatura puno bolja od vizualno potpomognute priče, dakle crtanog ili igranog filma koje pratimo potpuno pasivno, ali da se mlade svakako mora poticati u prijelazu na čitanje zahtjevnijih sadržaja. Ako pređemo preko same (ne)kvalitete teksta i usmjerimo fokus na autora, primjećujemo značajnu razliku. Autor umjetničkog teksta ima unutarnje pokretače, on pokušava izraziti sebe, opisati neko vlastito iskustvo te objasniti svoj odnos prema svijetu ili nekoj temi koju smatra zanimljivom. Autora sublitterature to ne zanima. On želi kod čitatelja postići određeni efekt i u čitatelju potaknuti unaprijed točno određen i očekivani doživljaj koristeći jednostavan jezični izraz,

9 Stričević, I.; Jelušić, S. Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske. // Knjiga i slobodno vrijeme : zbornik radova / Međunarodni interdisciplinarni stručni skup Knjiga i slobodno vrijeme, Split, Gradska knjižnica Marka Marulića, 24. rujna 2010. Str.23.

10 PIRLS 2011. Izvješće o postignutim rezultatima iz čitanja. Zagreb : Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2012.

11 Grossman, M. U obranu čitanja : čitatelj i književnost u 21. stoljeću. Zagreb : Algoritam, 2010. Str.105.

pojednostavljene priče i stereotipne odnose. Takve nam knjige ne donose ništa novo, a njihove autore na pisanje potiču uglavnom ekonomski motivi.

Koliko našega znanja nastaje iz jezično posredovanih doživljaja, dakle čitanjem, još nije istraženo, ali smatram da slobodno možemo pretpostaviti da je udio značajan. Na to nas upozorava i sociologija znanja koja naglašava važnost jezika u oblikovanju i održavanju naših predodžbi o svijetu.¹² Sve su naše predodžbe o društvu, realnosti i ljudskim mogućnostima dane, ali i ograničene jezikom što znači da je jezik najvažniji instrument i sadržaj socijalizacije. Iako je pitanje istraživanja utjecaja vrlo kompleksno, iz izloženoga možemo pretpostaviti da šablonski pisane jednostavne pripovijesti s obaveznim sretnim krajem moraju djelovati ograničavajuće na razumijevanje međuljudskih odnosa i formiranje vrijednosnih sudova.

Zbog svoje omiljenosti subliteratura tj. trivijalna književnost naziva se još i popularnom literaturom i zaista se čita u velikom postotku što može potvrditi statistika posudbe u narodnim knjižnicama. Motiv za čitanje lakšeg štiva najčešće je relaksacija, dakle preko potreban odmor od svakodnevnog života, bijeg u zamišljeno. Takvo eskapističko¹³ čitanje nije isto što i čitanje samo radi zabave, jer i ovdje kvaliteta čini razliku. S uvjerljivim se likovima lakše povezati nego s plošnima, a dobro napisan zaplet uvijek je ugodniji od šablonskoga. Oni koji ne žele čitati pojednostavljenu priču s predvidljivim krajem svejedno često završe baš na tom kolosjeku. U današnje doba velikih marketinških napora proizvođača knjige, često su najtraženije knjige one koje najmanje mogu usrećiti korisnika. Preplavljen marketinškim trikovima i pod utjecajem poznanika, korisnik često ne vidi da će ga ono što misli da želi najmanje zadovoljiti. Drugim riječima, ljudi su često skloniji vjerovati tuđoj, nego vlastitoj prosudbi o kvaliteti pročitano. U nedostatku formalne naobrazbe jedini je mjerni faktor kojim raspoložu subjektivan (svidjelo mi se, nije mi se svidjelo, dosadno je, plaši me, zbunjuje me) pa je pitanje kako iz njega donijeti sud koji će predstaviti drugima? Mnogi se povode linijom manjeg otpora i usvajaju sudove medija, književne kritike ili prijatelja, a o svome mišljenju šute. Odlučujući je faktor u ovoj situaciji često informator narodne knjižnice jer se uz njegove sugestije i ohrabrenja ljudi upuštaju u nova, riskantna čitanja, a uz poticaj se mogu opustiti dovoljno za izražavanje vlastitog stava o pročitano.

12 Grossman, M. U obranu čitanja : čitatelj i književnost u 21. stoljeću. Zagreb : Algoritam, 2010. Str.112.

13 Begum, S. Readers' advisory and underestimated roles of escapist reading. // Library journal 60,9(2011), str. 738-747.

1.2. Uloga narodne knjižnice

Prvo načelo knjižničarstva jest: knjižnice su za korisnike. Osobito to vrijedi za narodne knjižnice koje su u pravilu obavijesna središta zasnovana na jednakosti pristupa bez obzira na dob, rasu, spol, vjeru, nacionalnost, jezik ili društveni položaj.¹⁴ Narodne knjižnice posebne su po tome što su usmjerene na korisnike. Korisnici u najvećoj mjeri posuđuju štivo za relaksaciju i samoobrazovanje. No, narodne knjižnice ne nude samo posudbu knjiga, već i razne programe i usluge za djecu i odrasle pa su stoga mjesta društvenog okupljanja. U novije vrijeme, zbog ubrzanog razvoja tehnologije, narodna je knjižnica prihvatila i posredničku funkciju između korisnika i sadržaja na internetu. IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za razvoj službi i usluga¹⁵ navode da usluge za odrasle trebaju zadovoljavati ove potrebe: cijeloživotno učenje, interese ljudi u slobodnom vremenu, informacijske potrebe, aktivnosti zajednice, kulturne aktivnosti, čitanje iz razonode.

Knjižnice prikupljaju, čuvaju i svoju građu daju na korištenje. Dakle, davanje na korištenje, to jest izdavanje knjiga jedna je od glavnih funkcija narodne knjižnice, ali svakako nije jedina. Bez korisnika knjižnica gubi smisao, ona je tu da bi pomogla u obrazovanju, ali i da bi aktivirala lokalnu zajednicu i širila horizonte pojedinca. Među primarne zadaće narodne knjižnice spadaju: stvaranje mogućnosti za osobni kreativni razvitak; poticanje mašte i kreativnosti; gajenje dijaloga među kulturama i zastupanje kulturnih raznolikosti.¹⁶

Narodna knjižnica daje uvjete za dodatno obrazovanje, osobni razvoj i kreativnost osiguravajući pristup riznici znanja i ljudskih kreativnih dostignuća, ali ako zajednica ne osjeća potrebu koristiti bogatstvo koje knjižnica nudi, njene zadaće nisu ispunjene. Zaključujemo da narodna knjižnica mora biti kulturno središte mjesta. Čime osim informativne ima i, mogli bismo reći, odgojnu funkciju. Prema IFLA-inom i UNESCO-vom manifestu za narodne knjižnice sve dobne skupine moraju u narodnoj knjižnici pronaći građu za svoje potrebe. Djeca i mladež čine posebnu grupu korisnika koja ima specifične obrazovne, kulturne, informacijske i čitateljske potrebe, te ih je potrebno definirati kao posebnu skupinu korisnika narodne knjižnice. Posebno je osjetljiva skupina mladih koji se nalaze između dječje

14 UNESCO-v Manifest za narodne knjižnice, 1994. // Portal Filozofskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (19.02.2015.)

15 IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. 2. hrvatsko izd. [prema 2. izmijenjenom izd. izvornika]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str.46.

16 Ibid.

i odrasle dobi, periodu kad prvenstveno žive u vlastitoj (sub)kulturi na početku svoje integracije u kulturu i svijet odraslih.

Smjernice za narodne knjižnice spominju mogućnost organizacije interaktivnih programa koji raznim profilima korisnika omogućuju razmjenu mišljenja o pročitanim knjigama.¹⁷ Da bi knjižnica pravovremeno i kvalitetno prilagodila svoje programe i usluge korisnicima, potrebno je sustavno istraživati korisnike u sklopu poslovne strategije koju bi svaka knjižnica trebala imati. Knjižnica bi sve napore trebala usmjeriti prema korisnicima i njihovom zadovoljstvu uslugama knjižnice.¹⁸ Odnos s korisnikom od presudne je važnosti i treba ga njegovati, treba biti temeljen na toleranciji, komunikaciji i razmjeni. Kvaliteta knjižnične usluge ovisi, osim o samoj usluzi, i o vrednovanju postupka pružanja usluge. Jednostavno je pretpostaviti da će se korisnik uvijek okrenuti onoj osobi s kojom je komunikacija bila ugodna, često čak i ako upit nije bio idealno riješen. Mnoge se studije bave istraživanjem korisnika, ali sve u osnovi imaju slijedeća mjerila:¹⁹ stručnost, pouzdanost, razumijevanje, pravodobnost, poštenje i briga za korisnika. Ti podaci uključuju se u razvojne planove knjižnica. Sve je stavke potrebno pratiti, za što je najbolje rješenje anonimna anketa. Analiza je pokazala da odrasli korisnici narodnih knjižnica ne percipiraju u dovoljnoj mjeri knjižničara kao izvor preporuke, već do preporuka dolaze od prijatelja ili medija.²⁰

Knjižnica mora anticipirati korisničke potrebe i dobavlja ono što korisnici traže, ali ponekad je potrebno korisnika animirati, potaknuti ga na čitanje, na razgovor, na artikulaciju doživljaja pročitano. U suvremenom je društvu, dakle, knjižnica potencijalno centar lokalne zajednice; jer ovdje osim posudbe knjiga dolazi i do učenja, druženja i razmjene ideja.

17 IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. 2. hrvatsko izd. [prema 2. izmijenjenom izd. izvornika]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str. 50.

18 Vrana, R.; Kovačević, J. Percepcija korisnika o knjižnici i knjižničnim uslugama kao temelj poslovne strategije knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56,3(2013), str. 23-46.

19 Vrana, R.; Kovačević, J. Percepcija korisnika o knjižnici i knjižničnim uslugama kao temelj poslovne strategije knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56,3(2013), str. 23-46., str.32

20 Stričević, I.; Jelušić, S. Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske // Knjiga i slobodno vrijeme : zbornik radova / Međunarodni interdisciplinarni stručni skup Knjiga i slobodno vrijeme, Split, Gradska knjižnica Marka Marulića, 24. rujna 2010. Str.27.

1.3. Djelatnosti informatora

Osoblje knjižnice mora poznavati knjižnu produkciju, razlikovati žanrove, pratiti aktualnu književnu scenu, dodjele nagrada za književnost i slična priznanja. No, važnije od svega toga jest poznavati fond vlastite knjižnice, znati s čime raspoložemo. Osim znanja o vlastitom knjižničnom fondu, knjižničar mora imati i sposobnosti pozitivnog komuniciranja s ljudima, sposobnost razumijevanja korisnika te znanje i razumijevanje kulturnih raznolikosti.²¹ Djelatnik zaposlen na radnom mjestu knjižničara informatora ima cijeli niz zaduženja od kojih je većina u direktnoj komunikaciji s korisnicima, a ostatak je posla posredno vezan za korisnika te među ostalim podrazumijeva praćenje izvora informacija i organiziranje animacijskih aktivnosti vezanih za knjigu i čitanje.

Osobnim kontaktom s korisnicima ostvaruje se informativna, savjetodavna i edukativna zadaća narodne knjižnice.²² Informativna zadaća odnosi se na korisnikov zahtjev za konkretnim naslovom ili određenom informacijom. Edukacija korisnika podrazumijeva upućivanje korisnika kako se služiti knjižnicom, zbirkama i knjižničnim pomagalicama. Naglasak ovog rada je na savjetodavnoj zadaći koja se ostvaruje preporukom rekreativne literature.

Knjižničaru informatoru davanje preporuka nije, dakle, jedino, nego jedno od mnogih zaduženja, ali preporuka i poticanje korisnika na razgovor o čitanju jedna je od važnijih djelatnosti knjižničara. Uz obavezno kontinuirano obrazovanje i praćenje književne produkcije, potrebno je da knjižničar koji obavlja ovaj posao bude motiviran za rad. Vrlo je važno da bude naoružan strpljenjem kako bi se svi profili korisnika osjećali dovoljno opušteno da mu postave svoj upit i povjere zadaću traženja pravog naslova. Moramo imati na umu da je pitanje rekreativnog čitanja najčešće usko vezano uz intimu pojedinca, a pokazivanje vlastitog intimnog svijeta nepoznatima nije uvijek ugodno, i korisnici to često izbjegavaju.

Na ovom mjestu važno je istaknuti da djelatnici knjižnice moraju djelovati u skladu s knjižničarskim etičkim kodeksom i sve korisnike tretirati ravnopravno. Imaju obavezu truditi se da informacije i usluge koje pružaju budu što točnije i kvalitetnije te dostavljene

21 Narodna knjižnica : IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga / priredila radna skupina Sekcije za narodne knjižnice na čelu s Philipom Gillom ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str.54.

22 Upute za poslovanje narodnih knjižnica / ur. Aleksandra Malnar. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1996.

nepristrano svim korisnicima bez utjecaja vlastitih stavova i mišljenja. Korisnik mora imati povjerenja u knjižničarevu nepristranost i diskreciju.

Ako nije bilo ničega s njihova popisa, mnogi izađu iz knjižnice bez knjige jer ne žele nasumce tražiti sami. U toj situaciji knjižničar informator je ključna osoba jer se često upravo tada korisnik s velikim povjerenjem obraća informatoru. Uz spomenutu, najčešće su situacije kada korisnik ne može naći knjigu koju želi ili treba određenu informaciju. Prva se situacija od ostalih spomenutih bitno razlikuje. Željeni naslov nije raspoloživ i korisnik je očito u potrazi, ali ne zna za čime točno traga. Jedna od informatorovih zadaća jest da korisniku pomogne izabrati knjigu, ali kroz sugestije on mora korisnika navoditi na njegov osobni put. Izazov je za svakog informatora knjigoljupca ne nametati vlastite književne izbore nego ih samo naznačiti uz ostale sugestije. Informator mora zatomiti sebe kako bi iskreno mogao potaknuti korisnika da se opusti i krene u vlastitu potragu za štivom.

Nenametljivim informativnim razgovorom svaki informator na svoj način doznaje što korisnik želi. Kratkim razgovorom o prethodno pročitanoj, korisnikovim sklonostima i eventualnim željama, dobivamo dovoljno podataka za pretpostavke o žanru i temi, pa i kompleksnosti teksta koji ćemo ponuditi korisniku. Vodeći se dijelom znanjem i socijalnim vještinama, a dijelom instinktom, informator izvodi pretpostavke i donosi prijedloge za čitanje. Da bi znao preporučiti, knjižničar prvo mora znati slušati. Mora odgonetnuti što korisnik očekuje. Iskrenost je važna. Knjižničar ne smije lagati da je knjigu pročitao, ili da mu se svidjela ako nije. Važno je da ne vrijeđa korisnikov izbor i ukus te da uvijek djeluje u najboljoj namjeri. Krajnja je odluka na korisniku, ali bez sugestije, bez predloženog izbora i informatorovog poticaja korisnik se često ne odlučuje na rizik čitanja. Sama je radnja u velikoj mjeri intuitivna. Riječima Arijane Herceg Mićanović, knjižničarke Knjižnice Marina Držića, koja ima veliko iskustvo u radu s korisnicima: "Spoj načitanosti, dobronamjernosti, osjećaja za mjeru i sposobnosti procjenjivanja ljudi i situacija možda bi mogla biti formula za kvalitetno obavljanje informatorskog posla."²³

23 Herceg Mićanović, A. Nježna gerila : dobrom preporukom knjižničara-informatora do razvijenog čitateljskog ukusa. // HKD Novosti, 64 (listopad 2014) Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1016>

2. PREPORUKE

2.1. Osobne preporuke

Narodna knjižnica morala bi za cijelog radnog vremena osigurati dežurnog knjižničara informatora koji će odgovarati na upite korisnika. Od velike je koristi kad na tom radnom mjestu radi knjižničar koji je komunikativan, prilagodljiv, strpljiv te svakako ljubitelj književnosti i zagovornik čitanja. Razumljivo je da korisnici lakše razgovaraju sa srdačnom osobom koja ih spremno sluša nego s nekim tko djeluje nestrpljivo i nezainteresirano.

Korisnike se u odnosu na čitanje može podijeliti prema različitim kriterijima. Može ih se podijeliti prema učestalosti, dakle čitaju li povremeno ili svakodnevno. Možemo promatrati razlog zbog kojeg čitaju baš to što čitaju. Kvalitativnom studijom, provođenjem intervjua s korisnicima knjižnica u Finskoj, P. Lukin²⁴ 1994. odredila je tri tipa čitatelja u odnosu na to što čitaju i smatraju dobrom knjigom. Razlikuje eskapiste, realiste i estete. Eskapisti čitaju da bi se opustili i pobjegli od stresa, njima laka čitljivost i zanimljiv zaplet znače dobru knjigu. Realisti očekuju da će ih knjiga bar donekle educirati, očekuju povijesne činjenice i realistične situacije. Estete najviše pažnje pridaju jezičnom izrazu, stilu i originalnosti ideje ili autorova gledišta. Pitati korisnika što očekuje od knjige uvijek je dobro polazište.

Arijana Herceg Mićanović²⁵ svrstava korisnike u tri osnovne skupine s obzirom na to trebaju li preporuku i kako se prema njoj odnose. Prvu skupinu naziva "sladokuscima" koji se među policama snalaze "kao ribe u vodi". Oni ne trebaju preporuku, na njih se vjerojatno i ne može utjecati, a to nije ni potrebno jer bi bili sposobni knjižničarima preporučati knjige. Ponekad to i čine. U velikoj bi se mjeri poklapali s estetima iz Lukinine tipizacije. Druga su skupina "vjernici žanra", čitaju samo kriminalističke ili samo ljubavne romane, isključivo znanstvenu fantastiku. Knjige izvan omiljenog im žanra kao da ne postoje. Na ovu je skupinu moguće utjecati, ali minimalno, najčešće samo u sklopu njihova žanra. Ova bi se skupina u jednom smjeru poklopila s eskapistima, a u drugom s realistima. Dobrohotni knjižničar mora vjerovati da će takav korisnik primijetiti i cijeliti razliku kad mu ponudi naslov koji je dobro napisan, kvalitetno preveden, lektoriran i uređen. Treća je skupina heterogena, najbrojnija i

24 Saarinen, K.; Vakkari, P. A sign of a good book : readers' methods of accessing fiction in the public library. // *Journal of documentation*, 69, 5(2013), str.602-622.

25 Herceg Mićanović, A. Nježna gerila : dobrom preporukom knjižničara-informatora do razvijenog čitateljskog ukusa. // *HKD Novosti*, 64 (listopad 2014). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1016>

najmaglovitija. To su "neodlučni", oni bi čitali, ali možda i ne, u svakom slučaju najčešće ne znaju što. Ovoj skupini potrebna je informatorova pomoć i na njih je moguće utjecati.

Kad korisnici pristupaju knjižničaru u potrazi za savjetima za čitanje, mnogi znaju opisati za čime tragaju, često detaljno opisujući kakvu knjigu žele. Njima će knjižničar relativno lako naći štivo. Mnogi "neodlučni" korisnici pristupit će s općenitim upitom, tražeći jednostavno "lijepu knjigu" ili "nešto dobro za čitanje". Knjižničar tada započinje informativni razgovor. Nenametljivo ispituje o naslovima koje je korisnik čitao i njegovim dojmovima, pokušavajući odrediti njegove čitateljske sposobnosti i afinitete. Mary Chelton, američka knjižničarka koja vodi seminare o davanju preporuka (*reader's advisory*) napominje da knjižničar mora biti upoznat s nakladničkom produkcijom i popularnom kulturom, žanrovima i razlozima zašto se sviđaju čitateljima. Tada mu odgovori na detaljna pitanja mogu biti od koristi. Ona navodi primjere pitanja koja knjižničar može postaviti korisniku:²⁶ Volite li ženske ili muške glavne likove, mlađe ili starije? Volite li da je mjesto radnje poznato okruženje ili neka daleka zemlja? Knjige s puno akcije ili one sporijeg ritma? Vrijeme radnje - prošlost, sadašnjost ili budućnost? Staromodniji ili suvremeni stil pisanja? Zanimате li se posebno za određenu temu? Je li vam draži lik ili radije pratite radnju? Želite se uplašiti, nasmijati ili rastužiti? Preferirate li tužan ili sretan kraj? Popis pitanja je dug, a raste i usavršava se s iskustvom.

Cilj informativnog razgovora je navesti korisnika da artikulira što želi, ali on se ne smije osjećati pritisnut pitanjima, stjeran u kut. To nije uvijek lako, svaki je korisnik drugačiji. Ako je korisnik sramežljiv u odavanju vlastitih čitateljskih iskustava to je često zato jer je nesiguran u vlastite stavove i ne želi biti smatran neznačicom. Tada informator skreće razgovor na opće interese, hobije, zanimanje i pokušava pronaći temu o kojoj će korisnik govoriti opuštenije, te će biti moguće izvući zaključak o stupnju obrazovanja i područjima interesa, dakle njegovom korisničkom profilu, što će mu pomoći pri preporuci naslova.

Poteškoće izaziva vremensko ograničenje jer u većini slučajeva preporuke se moraju odraditi brzo zbog ostalih obaveza, prvenstveno prema drugim korisnicima. No, nakon višegodišnjeg rada na istoj lokaciji, informator poznaje veliki broj svojih korisnika, to jest, poznaje njihove čitateljske sposobnosti i sklonosti pa može predvidjeti koji od novih naslova će zanimati određenog korisnika. Knjižničar može pokušati utjecati na čitateljske navike korisnika preporučujući literaturu na tragu one koju korisnik inače voli, ali je od nje na bilo koji način zahtjevnija. (ima višestruku fabulu, teži jezični izraz, opisuje zamršenije ili netipične odnose i situacije, nove poglede na poznate teme ili potpuno novu temu). Mnogi će pozitivno reagirati na izazov da pročitaju nešto što sami ne bi izabrali, ako su ranije imali pozitivna iskustva. Cilj ovih napora je višestruk: korisnik koji je možda došao po hit knjigu

26 Chelton, M.K. Read any good books lately? : helping patrons find what they want. // Library journal 118, 8(1993), str.33-37.

koja će mjesecima biti u posudbi ne zna što bi drugo čitao ako mu ne ponudimo alternativu, a mnoge vrlo zanimljive i vrijedne knjige ostaju neprimijećene na policama ako ih se knjižničari ne trude nuditi korisnicima. Pri tome se mora paziti kojem korisniku što preporučujemo. Određeni bi naslovi mogli uznemiriti pojedince ili ih svojom nerazumljivošću frustrirati i odbiti od daljnjeg čitanja i nastavka komunikacije s knjižničarima.

Dobar je savjet²⁷ da se korisniku predloži nekoliko naslova uz uputu da ih prolista pa sam odredi kako mu se čine na prvi pogled. Korisniku treba dati vremena i mira da odluči sam. Nije na odmet napomenuti da knjigu prestane čitati ako mu se ne sviđa. Mnogi su od školskih dana navikli dovršiti svaku započetu knjigu, osjećaju obavezu te se marljivo i mukotrpno probijaju kroz nešto što bi trebalo biti užitak i odmor. Damo li korisniku svojevrsnu dozvolu da knjigu vrati nepročitanu možda dobijemo i objašnjenje zašto mu se nije svidjela čime produbljujemo svoje znanje o njegovim očekivanjima, a korisnik će se vjerojatno i dalje vraćati po preporuku.

2.2. Skupne preporuke

Informator s korisnikom najuspješnije surađuje metodom individualne preporuke, ali vremenski okvir predviđen za pojedinca rijetko može iznositi više od deset do petnaest minuta što nije uvijek dovoljno da informator prepozna korisnikovu potrebu i ponudi mu odgovarajući naslov. Dio rješenja su skupne preporuke, izdvojene na istaknuto mjesto gdje korisnik među već preporučenom građom bira ono što misli da će mu odgovarati. Na odjelu za odrasle u Knjižnici Augusta Cesarca predviđeno je nekoliko mjesta za preporuke informatora.

Prvo su tu noviteti, knjige novijeg datuma za koje informatori smatraju da ih se može preporučiti. Izdvajanje se odvija prema nekoliko kriterija koji su slični kriterijima za nabavu (literarna vrijednost, aktualnost, kvaliteta, ugled pisca i nakladnika).

Drugo su tematske preporuke koje su vezane za određeni datum ili temu. To može biti obljetnica rođenja nekog pisca ili međunarodni dan, na primjer Dan materinskog jezika. Tema može bit vezana za lokalnu zajednicu. Uz promociju izložbe o Gradskoj četvrti Maksimir u Muzeju grada Zagreba, u Knjižnici Augusta Cesarca postavljena je tematska izložba knjiga

27 Welch, L. RA training : getting started with readers' advisory. // Reference and user services quartely 52, 3(2013).

vezanih uz povijest Maksimira te književna djela vezana za lokaciju. Knjige mogu biti izdvojene prema određenoj aktualnoj temi. Uz početak školske godine mogu biti izdvojene knjige koje bi roditeljima i djeci mogle pomoći da se uhvate u koštac s novim obavezama. U tmurne zimske dane možemo izdvojiti humoreske da razbiju melankoliju. Ideja i mogućnosti ima napretek, a jedino je ograničenje, dakako, opskrbljenost fonda građom o pojedinoj temi. Korisnici su poticani da uzmu izložene knjige, a najuspjelijim se smatra postav koji je u cijelosti posuđen.

Treći način skupne preporuke u Knjižnici Augusta Cesarca vodi se motom "stari, a dobri" gdje se svakodnevno iz fonda izdvajaju zaboravljene ili nikad širokoj čitalačkoj publici predstavljene knjige i stavljaju na početak police, na istaknuto mjesto vidljivo u glavnom prolazu među policama. Ovaj tip preporuke je na neki način suprotan preporuci noviteta, ali su kriteriji isti. Korisnost ovog pristupa je revitalizacija starog dijela fonda i poticanje korisnika na čitanje propuštene knjižne produkcije.

2.3. Usavršavanje djelatnosti

Za preporučivanje rekreativne literature kao jednog od segmenata knjižničarskog poslovanja kod nas nema formalne naobrazbe, nego se informatori narodnih knjižnica za davanje preporuka obrazuju i treniraju kroz praksu. Moderne su tehnologije olakšale praćenje sve veće produkcije. Mnoge stranice poput Booklist Online²⁸ nude preporuke i prikaze prvenstveno namijenjene knjižničarima, ali i webinare, prijedloge i ideje koje knjižničarima mogu pomoći. Postojanje sve većeg broja sličnih alata ne znači da knjižničari smiju prestati čitati jer "imaju sve na internetu". Joyce Sarricks²⁹ naglašava da su knjige i dalje u središtu onoga što radimo i to nikako ne smijemo smetnuti s uma. Čitanje, propitivanje hoće li i zbog čega neki naslov postati popularan te puno, puno bilježaka i dalje su glavni dio našega posla.³⁰

Prateći opće zadovoljstvo korisnika, knjižnica je u mogućnosti predvidjeti kakav tip knjige kome odgovara i kakve su okvirno čitateljske navike njezinih korisnika. Posuđuje li se više žanrovskih književnosti i kojih ili popularne znanosti. Isplati se pratiti interese korisnika jer im tada kvalitetnije i brže možemo pružiti uslugu. Ako poznajemo čitateljske navike, u mogućnosti smo nabaviti unaprijed dovoljno onih naslova koje će korisnici tražiti. Niel

28 Booklist Online. Dostupno na: <http://www.booklistonline.com> (19.02.2015.)

29 Saricks, J. What do we read next? // Booklist. 110, 3(2013).

30 Saricks, J. What do we read next? // Booklist. 110, 3(2013).

Hollands u svom članku³¹ o unapređenju ove usluge preporučuje izradu upitnika koji bi u određenim slučajevima zamijenio preliminarni intervju korisnika. Metoda ima svojih mana – pitanje je tko će sastaviti, distribuirati i obrađivati upitnike. Ali upitnik ima i prednosti jer je brži od osobnog intervjua, a s pravom ističe i činjenicu da nije svima ugodno govoriti o onome što čitaju. Često se korisnici srame svoga izbora, smatrajući da će biti osuđivani ako čitaju trivijalnu literaturu. Introvertiranim pojedincima više odgovara ispuniti upitnik nego s nekim razgovarati. Druga pozitivna strana jest velika prilagodljivost karakteristična za takve upitnike pa se s malo truda upitnik može prilagoditi velikoj centralnoj, gradskoj ili maloj lokalnoj knjižnici. Sve osoblje knjižnice koje radi s korisnicima može ponuditi upitnik pa je tako dio informacija sakupljen iako u tome trenutku nije bilo knjižničara informatora na raspolaganju.

Razmislimo li o upitniku u kontekstu novih tehnologija, vidimo korisnost takvoga upitnika na mrežnim stranicama knjižnice. Rezultate takvog upitnika je vrlo lako uskladiti s već spomenutim skupnim preporukama kakve su tematske izložbe, a rezultati su korisni i za planiranje buduće nabave naslova.

Suprotno tome, novozelandski knjižničar Paul Brown naglašava da ankete i upitnici nikad ne daju pravu sliku onoga što se u knjižnici događa. Tvrdi da je najbolja tehnika skupljanja podataka jednostavno promatranje korisnika jer je to neinvazivna tehnika kojom su ne uznemirujemo korisnika, ne oduzimamo mu vrijeme i ne izlažemo ga iskušenju da svjesno ili nesvjesno lažira podatke.³² Paul Brown zagovornik je individualnog pristupa korisnicima. Svaki knjižničar ima vlastiti čitateljski ukus i različite su im razine znanja o pojedinim književnim temama, vrstama i autorima. Korisnici koji se koriste uslugom individualne preporuke brzo uoče tu činjenicu pa svatko od njih ima „svog omiljenog knjižničara“. U skladu s time, knjižničari Aucklandske knjižnice potpuno su personalizirali svoj odnos s korisnicima pa osim što preporuke odrađuju na klasičan način, prikaze onoga što su čitali zajedno sa svojim subjektivnim dojmovima objavljuju na mrežnim stranicama knjižnice.

31 Hollands, N. Improving the model for interactive readers' advisory service. // *Reference & user services quarterly* 45, 3(2006), str.205-212.

32 Brown, P. Best sellers : readers advisory at the core of libraries and 'first on the fringe'. // *Aplis* 23, 1(2010), str.5-11.

3. ČITATELJSKE GRUPE

3.1. Obilježja čitateljskih grupa

Čitateljska grupa je skupina ljudi koja se u dogovoreno vrijeme nalazi da bi razgovarala prvenstveno o knjigama.³³ Čitateljske grupe i čitateljski klubovi mogu se koristiti kao istoznačni pojmovi, ali treba imati na umu da grupa znači malobrojnu skupinu homogeniju od kluba. Mogući nazivi su i čitalački klubovi ili skupine, knjiške grupe i klubovi, klubovi ljubitelja knjige i drugi slični nazivi. U Hrvatskoj su se čitateljske grupe u suvremenom obliku pojavile relativno nedavno, prije nekoliko godina³⁴, i mnogi se još uvijek pitaju koja je njihova funkcija i vrijednost.

Percepcija takvih grupa često je potpuno pogrešna. Doživljaj čitateljske grupe kao hermetične skupine socijalno neprilagođenih ili iz stvarnosti izdvojenih knjiških moljaca izlazi iz negativnog stava o čitanju kao zastarjeloj i nepotrebnoj aktivnosti koji je u našoj populaciji prilično raširen i protiv kojeg se svi zagovaratelji knjige i čitanja neumorno bore. Riječima Ivane Bašić, autorice prvog hrvatskog metodičkog priručnika za rad čitateljskih grupa: "nismo dovoljno osviješteni za dobrobiti ovog jednostavnog i svugdje primjenjivog načina rada koji se u zapadnom svijetu pokazao kao jedan od najefikasnijih načina za razvijanje čitateljskih zajednica koje smanjuju izolaciju, potiču na druženje i razmjenu, osnažuju ljubav prema čitanju te jačaju čitateljske i komunikacijske vještine."³⁵

Sve smo svjesniji da je čitateljski klub dobar način za privlačenje korisnika kvalitetnijim sadržajima, čime se grade i kvalitetniji odnosi u lokalnoj zajednici. U svome radu s čitateljskim grupama Ivana Bašić primjećuje kako smo sa sviješću o zdravoj prehrani osvijestili i važnost rituala spravljanja hrane i dijeljenja obroka s bližnjima. Dalje izvodi analogiju: "Osvijestili smo hranu kao medij komunikacije sa samim sobom i s drugima. Svijest o važnosti čitateljskih grupa jednako je važna jer su one duševni ekvivalent zdravoj prehrani. Kvalitetna komunikacija je ona kojoj se posvećujemo, predviđamo je, planiramo,

33 Bašić, I. O čitateljskim grupama : metodički priručnik s primjerima dobre prakse; Zagreb : Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju, 2014. Str.27.

34 U Knjižnicama Grada Zagreba prvi je *Čitateljski klub Opstanak* Knjižnice Ivane Brlić Mažuranić osnovan 2011. godine.

35 Bašić, I. O čitateljskim grupama : metodički priručnik s primjerima dobre prakse; Zagreb : Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju, 2014. Str.7.

razmišljamo o njoj, sudjelujemo, odvajamo za nju vrijeme, pridajemo joj visoku vrijednost zbog njezine nutritivne snage koja hrani našu dušu – zdrav život traži prežvakavanje sadržaja, odvajanje bitnog od nebitnog, odmak od onog u što smo uronjeni, prostor slobode u kojem se možemo s udaljenosti reflektirati na ono što nam se događa i povezati svoj život u smislenu cjelinu."³⁶

Sami članovi čitateljskih grupa često navode da im grupa daje ne samo odmak od svakodnevice nego ih odmara od uvijek istih životnih tema te ih tako obnavlja iznutra. Obilježje ovakve grupe jest da je to uvijek aktivan i konstruktivan način provođenja slobodnog vremena. Mnogi se nikada ne bi upoznali da ih nije spojila zajednička ljubav prema čitanju.

Danas najviše čitateljskih klubova djeluje u Sjedinjenim Američkim Državama. Za to je najzaslužnija TV zvijezda Oprah Winfrey koja je kao strastvena čitateljica osnovala još 1996. svoj čitateljski klub *Oprah's Book Club* nakon čega dolazi do masovnog osnivanja klubova i popularizacije čitanja. Postoje popularni klubovi poput *Oprah's Book Cluba* koji okupljaju velik broj članova oko iste knjige ili teme. To je korisno pri aktiviranju i zbližavanju lokalne zajednice³⁷, ali za optimalne radne uvjete na sastanku bi trebalo biti između pet i dvadeset članova, mnogi spominju dvanaest kao najpogodniju brojku. Problem kod velikih grupa je u tome što se gubi intimna atmosfera, a prevelik broj članova voditelju otežava vođenje rasprave i teško je izvedivo da svi članovi dođu do riječi. Članovi čitateljskih grupa u većem su postotku žene, ali grupe mogu biti ciljano osnovane da okupljaju djecu određene dobi, skupine ljudi istog zanimanja ili porijekla, poklonike nekog žanra ili obožavatelje određenog autora.

Susreti se mogu održavati bilo gdje, a mogu biti zatvorenog ili otvorenog tipa, ovisno o tome jesu li spremni primiti nove članove. Grupe mogu biti privatne ili javne. Čitateljska grupa ili klub u narodnoj knjižnici uvijek je javna grupa otvorenog tipa jer je knjižnici uvijek u interesu popularizacija grupe i privlačenje novih korisnika.

O voditeljima čitateljskih grupa Ivana Bašić kaže: "Voditelji čitateljskih grupa najčešće su ljudi koji vole čitati i razgovarati o pročitanome, ali uz to imaju i neke karakteristike vođe, prije svega osjećaj za dobru organizaciju i razvijen osjećaj odgovornosti. Te su im karakteristike potrebne kako bi održavali rad grupe, pazili na održavanje pravila,

36 Bašić, I. O čitateljskim grupama : metodički priručnik s primjerima dobre prakse; Zagreb : Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju, 2014. Str.41.

37 Dempsey, B. One book, one community: one great idea.. // Library journal 134, 14(2009), str.19-22.

usmjeravali razgovor i rješavali komunikacijske probleme ako do njih dođe."³⁸ Voditelji čitateljskih grupa osnovanih u Knjižnicama grada Zagreba većinom su knjižničari informatori i/ili profesori književnosti koji uz poznavanje književnosti i čitateljske kompetencije imaju i određeno iskustvo u organizaciji i vođenju radionica što im pomaže u ulozi voditelja. No, to nisu uvjeti za vođenje grupe. Ta se znanja mogu steći kroz rad u vođenju grupe. Odličan je primjer Vesna Kurilić koja je svoj prvi klub počela voditi sa samo dvanaest godina. Bio je to klub *Book Cafe Moljac* u Gradskoj knjižnici Rijeka, a prisjećajući se svojih prvih iskustava, kaže kako su tada njene socijalne vještine bile prilično nerazvijene, bila je glasna, ali nije znala slušati, bila je nesigurna i to se vidjelo. Tvrdi da je razvoju istih pomoglo upravo sudjelovanje i vođenje čitateljskih grupa.

Dvije su osnovne vrste čitateljskih grupa: one gdje svi članovi čitaju isti naslov (*single-title*) i one u kojima se čitaju razni naslovi povezani unaprijed dogovorenom poveznicom koja može biti tema, žanr ili književna vrsta (*multi-title*)³⁹. Prva je skupina brojnija, a u Hrvatskoj gotovo potpuno prevladava. Svi članovi pročitaju unaprijed izabran isti naslov, a na sastancima se raspravlja o različitim dojmovima o pročitanoj tekstu. Oni koji nisu pročitali knjigu ne sudjeluju u raspravi. Naslove najčešće bira voditelj, ali postoje i druge mogućnosti. Neke grupe biraju tako da se članovi izmjenjuju u odabiru knjiga za cijelu grupu, drugi pak početkom godine naprave popis pa izglasavaju naslove koji će biti čitani.

Kod drugog tipa, *multi-title* čitateljske grupe nema određenog jednog naslova koji svi čitaju, nego je na repertoaru više naslova na istu temu što je zanimljivo zbog raznih pristupa temi. Složit ćemo se da nije isto pročitamo li o nekoj temi roman, pjesmu ili popularno znanstvenu publikaciju. Tako na repertoar dolaze i zapostavljene književne vrste kao što su memoari i putopisi. Članovi ovakvim raspravama pridonose svojim razmišljanjima, ali rjeđe idu do razine intimnih osjećaja prema nekoj temi ili djelu. Prednost ovakvog kluba je u tome što voditelj nije prisiljen tražiti veći broj primjeraka istog naslova međuknjižničnom posudbom već se knjižnica može poslužiti svojim fondom u izboru naslova za određenu temu.

⁴⁰ Tema ne mora biti određena, nego se članovi sastaju da bi razgovarali o čitanju i jedni drugima preporučivali knjige. Za sada je jedini *multi-title* klub Knjižnica grada Zagreba *Spajalica* Knjižnice Vladimira Nazora, a sličan je primjer dan i u slijedećem poglavlju. Iako

38 Bašić, I. O čitateljskim grupama : metodički priručnik s primjerima dobre prakse; Zagreb : Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju, 2014. Str.67.

39 Ibid., str.53.

40 Hoffert, B. The book club exploded. // Library journal 131, 12(2006), str.34-37.

joj nedostaje formalan ustroj da bi bila čitalački klub, akcija *Čitamo zajedno* razvila se upravo u takav ugodan razgovor o knjigama i čitanju.

Oba tipa čitateljskih grupa osim osnovnih pravila pristojnog ophođenja moraju, da bi se razvila uspješna komunikacija koja se vraća na knjigu kao svoje polazište, usvojiti tri zlatna pravila:⁴¹

1. Dok jedna osoba govori, ostali slušaju. - Da bi se lakše poštovalo ovo pravilo može se uvesti poseban predmet koji prelazi iz ruke u ruku, a samo onaj tko drži predmet ima pravo govoriti.
2. Replike ne smiju biti duže od nekoliko minuta. – Pravilo omogućuje da svi dođu do riječi, glasni i elokventni bi u protivnom tihim introvertima spontano oduzeli sav prostor. Ovo pravilo prisiljava govornika da se fokusira na bitne točke svoga izlaganja i da razmišlja o tome kako se njegova misao nadovezuje na druge.
3. Razgovor o knjizi smije odlutati u digresije, ali ne predugo. – Među najboljim karakteristikama čitateljskih grupa je to što ljudi iznose svoje osobne refleksije i doživljaje o pročitanoj, ali ako rasprava krene u smjeru koji vodi predaleko od početne teme možemo izgubiti iz vida glavnu temu rasprave.

Knjižnice mogu promicati pismenost i čitanje samostalno, ali i u suradnji s drugim organizacijama. Tako u slučaju čitateljskih grupa knjižnica može surađivati s učeničkim domovima, srednjim školama i raznim udrugama koje promiču čitanje. Pri ostvarivanju projekta *One Great Idea* Knjižnice u Seattleu angažirane su osim knjižnica i njihovih ogranaka i knjižare i razne kulturne organizacije kako bi se ideja o čitanju iste knjige proširila cijelim gradom.

Moguća je i suradnja s nakladnicima. Knjižnica Ivane Brlić Mažuranić tako je osnovala dva čitateljska kluba u suradnji s dvije nakladničke kuće. To su čitateljski klubovi *Na tragu klasika* u suradnji s nakladničkom kućom Disput i *KaLibar* u suradnji s nakladničkom kućom Algoritam. Na popisu za čitanje tih klubova nalaze se isključivo izdanja istoimenih biblioteka.

Razvoj informacijsko komunikacijskih tehnologija omogućio je nastanak virtualnih čitateljskih klubova. Primjer takvog kluba je *Čitateljski klub Knjižnice Ivane Brlić Mažuranić* na Facebooku koji u trenutku pisanja ovog rada broji preko sedamsto članova, a okuplja one koji iskustvo čitanja vole podijeliti s drugima.

41 Bašić, I. O čitateljskim grupama : metodički priručnik s primjerima dobre prakse; Zagreb : Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju, 2014. Str.59.

3.2. Svrha čitateljskih grupa

Podrazumijeva se da se svi čitateljski klubovi sastaju da bi razgovarali o knjizi, ali to ne znači da su svi jednaki jer dok jedni najviše uživaju u druženju, drugi bi se radije posvetili analizi književnog djela. Zato prije nego započnemo s osnivanjem ili poželimo pristupiti nekoj grupi, moramo razmotriti što su naše potrebe i ciljevi. Ivana Bašić navodi ove ciljeve:⁴²

Želim obnoviti naviku čitanja.

Želim čitati zahtjevniju literaturu od one koju trenutno čitam.

Želim bolje razumjeti i više cijeniti knjige koje čitam.

Želim stvoriti nova prijateljstva izvan obitelji i posla.

Želim pročitati sve propuštene klasike.

Želim o književnosti razgovarati kao osoba, a ne kao učenik ili student.

Želim ponovo doživjeti rasprave kakve smo imali u školi ili na fakultetu.

Propitujući važnost grupnog iskustva postavila je članovima čitateljskih grupa pitanje što za njih znači druženje u klubu. Prenosi da "članovi posebno ističu kako ih s ljudima s kojima se inače nikad ne bi družili povezuje ista strast za čitanjem i spremnost na sagledavanje problema iz različitih perspektiva. Mnogi priznaju da je upravo zajednička strast razlog lakšeg prihvaćanja drugačijih pogleda na svijet."⁴³

U čitateljskoj grupi članovi zadovoljavaju potrebu za druženjem s ljudima sličnih interesa. Čitateljski klub *Spajalica* Knjižnice Vladimira Nazora osnovan 2012. godine okuplja umirovljene i aktivne knjižničare i ostale ljubitelje lijepe književnosti. Klubovi zadovoljavaju i potrebu za proširivanjem čitateljskih interesa i stjecanjem novih znanja. Članica kluba *Spajalica* kaže: "Čitateljski klub doživljavam kao ozbiljnu zabavu. Inače dosta čitam, ali zbog njega čitam točno određene knjige i to mi je izvrstan mentalni zadatak. Prisiljava me da se ozbiljnije priprelim, zanima me kako drugi doživljavaju knjige i uspoređujem doživljaje. To me istinski zaokuplja neko vrijeme. Kao da sam ponovo na nekoj vrsti studija."⁴⁴ Članovi čitateljskih grupa ističu još i potrebu za stručnim usavršavanjem te potrebu za kvalitetnom komunikacijom punom humora u kojoj nastaju nove ideje.

42 Bašić, I. O čitateljskim grupama : metodički priručnik s primjerima dobre prakse; Zagreb : Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju, 2014. Str.29.

43 Bašić, I. O čitateljskim grupama : metodički priručnik s primjerima dobre prakse; Zagreb : Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju, 2014. Str. 29

44 Ibid., str.31.

Grupa pruža mogućnost sagledavanja stvari iz nove perspektive, otkrivajući razlike koje ne razdvajaju nego povezuju. Članica *Čitateljskog kluba Knjižnice Novi Zagreb* kaže: "Jako mi je interesantno kako svatko od nas različito doživljava istu knjigu, ponekad i potpuno drugačije."⁴⁵ Klub je mjesto gdje mogu ulaziti u rasprave bez straha od osude ili poruge pa je zbog toga okruženje u kojem se stidljive i povučene osobe mogu osjećati sigurnima izložiti svoja mišljenja i stavove; riječima članice kluba *KaLibar*: "Po prirodi sam nešto slabija u argumentiranju i inače se vrlo brzo povlačim, ali to se sada promijenilo. U klubu lako ulazim u rasprave i uživam u njima jer se moje mišljenje poštuje."⁴⁶

Čitateljske je klubove moguće proširiti na cijelu lokalnu zajednicu u svrhu promicanja čitanja. U jednom američkom gradiću pretežno afroameričke populacije slabijeg obrazovnog i imovinskog statusa većina građana nije čitala, uglavnom zbog nedostatka interesa i slabo razvijenih čitateljskih vještina. Projekt *Community Reads*⁴⁷ pokrenut je prvenstveno da djecu potakne na čitanje. Kada se pismenost proučava u kontekstu zajednice, primjećuje se veza između dječje i obiteljske pismenosti pa je projekt zamišljen kao sastanak na kojem sudjeluju i djeca i odrasli, a čitali su se usporedno naslovi za djecu i naslovi za odrasle. Na prve sastanke odrasli su dolazili, ali većinom nisu pročitali knjige. Kako su birani naslovi koji propituju životna pitanja i potiču na diskusiju, ljudi su da bi mogli što aktivnije sudjelovati u raspravama, sve više čitali i kroz čitanje i rasprave sve više razumijevali pročitano. Nakon nekog su vremena primijećena poboljšanja u kućnim čitateljskim navikama polaznika.

Projekt *One Great Idea*⁴⁸ koji su 1998. pokrenule knjižničarke Seattle Public Library Nancy Pearl i Chris Higashi stekao je svjetsku slavu i vrlo brzo su mnogi gradovi slijedili njihov primjer. Otada se *One Book* projekti održavaju u knjižnicama, sveučilištima i kulturnim centrima diljem Sjeverne Amerike, Australije i Ujedinjenog kraljevstva. Takvi projekti imaju potencijal započeti stvarni dijalog u zajednici i stvaranje kvalitetnijih odnosa unutar iste.

45 Bašić, I. O čitateljskim grupama : metodički priručnik s primjerima dobre prakse; Zagreb : Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju, 2014. Str.33.

46 Ibid., str.35.

47 Dail, A., McGee, L., Edwards, P., The role of community book club in changing literacy practices. // *Literacy Teaching & Learning* 13, 1/2(2009), str.25-56.

48 Dempsey, B. One Book, One Community: One Great Idea. // *Library Journal* 134, 14(2009), str.19-22.

Klubovi mogu biti kratkog ili dugog vijeka, brojni ili ne, članovi mogu kratko ili dugo ostati, ali uvijek je to pametna zabava i korisno iskustvo. Osnivanjem čitateljskih grupa i ostvarivanjem sličnih projekata kojima se potiče razgovor o knjizi, knjižnice vrše pozitivan utjecaj na zajednicu u kojoj djeluju.

4. ČITAMO ZAJEDNO

– Primjer prakse u Knjižnici Augusta Cesarca, KGZ

4.1. Čitanje naglas i poticanje čitanja

Čitanje naglas bilo je još nedavno, prije dolaska televizije u svaki dom, glavna obiteljska razonoda. Čitalo se raznoliko štivo. Materijal je morao biti prihvatljiv i čitatelju i publici jer čitanje naglas je daleko manje osoban čin nego kad čitamo u sebi. Glasno čitanje istovremeno i umanjuje i obogaćuje čin čitanja. Kad čitamo naglas, prisiljeni smo biti koncentrirani. Moramo biti pedantniji, te zbog slušatelja ne smijemo preskakati ili se vraćati na prethodne odlomke. Manguel primjećuje da čitanje naglas, nasuprot čitanju u sebi daje mnogostranom tekstu osjećaj jedinstva u vremenu i postojanja u prostoru.⁴⁹ Čitanje naglas zbog pouke ili zabave prakticira se u građanskim kućama i dvorovima još od Rimskog carstva. Poznato je da u doba sv. Augustina čitanje u sebi, odnosno nijemo čitanje nije bilo uobičajeno, iako je već Klaudije Ptolomej u 2.st. pr. Kr. primijetio da ljudi ponekad nijemo čitaju pretpostavljajući da su usredotočeni na tekst toliko da ne žele da im izgovaranje riječi ometa tok misli.

Čitanje naglas moralo je biti uobičajena praksa još od početka pisane riječi. Manguelovim riječima: "Od dana prvih sumerskih pločica, pisane riječi imale su svrhu da se izgovaraju na glas, jer znakovi nose u sebi konkretan zvuk, kao da je on njihova duša... *scripta manet, verba volat* usprkos danas uvriježenom značenju izražavala je suprotno – suočen s pisanim tekstom čitatelj je imao dužnost posuditi glas nijemim slovima – scriptama, i omogućiti da postanu u profinjenoj biblijskoj distinkciji – verba – izgovorene riječi."⁵⁰

Sv. Benedikt, 14.st, odredio je da čitanje naglas bude temeljni dio svakodnevnog samostanskog života, odabrane se odlomke čitalo uz obroke. U visokom društvu i

49 Manguel, A. Povijest čitanja. Zagreb : Prometej, 2001. Str.135

50 Ibid., str. 57.

samostanskim i učenim krugovima čitalo se naglas iz pouke ili razonode. Čitanje naglas u laičkom smislu ostaje kroz povijest nužno društveni čin jer je mali broj ljudi znao čitati. Zanimljiv je primjer Kube gdje 1865. godine 15% radnog stanovništva zna čitati pa su uz zamoran rad počeli prakticirati čitanje na glas, a lektora – čitača plaćali su iz vlastite zarade. Nakon što su postala popularna, čitanja su došla na glas kao subverzivna pa su zabranjena. Potajnice se usprkos zabranama čitalo još godinama.⁵¹

U našoj zemlji ima vrijednih i uspješnih projekata koji potiču čitanje naglas kao oblik druženja i najbolji način za razvoj ljubavi prema knjizi i čitanju. Primjer je projekt Čitaj mi organiziran na nacionalnoj razini kako bi se potaklo čitanje naglas djeci od rođenja: "Cilj kampanje je poticati roditelje i druge odrasle da s čitanjem naglas djetetu započnu već od njegova rođenja kako bi čitanje postalo dijelom svakodnevnog ugodnog druženja roditelja i djece, te kako bi se stvorila posebna emocionalna veza između djeteta i odrasle osobe koja mu čita. Podjednako važan cilj jest poticati roditelje da s najmlađom djecom što prije počnu dolaziti u lokalnu narodnu knjižnicu."⁵² Ovaj hvale vrijedan projekt usmjeren je ipak na najmlađe i buduće čitatelje. Projekt Tulum s(l)ova u organizaciji OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanec, Hrvatske udruge školskih knjižničara i Hrvatske mreže školskih knjižničara popularizira vještinu čitanja u uzrastu 7. i 8. razreda osnovne te 1. i 2. razreda srednje škole. Započet je 2011. godine, a "najvažniji ciljevi projekta jesu utjecati na jačanje pozitivnog stava učenika prema čitanju, pridavanjem važnosti čitanju iz užitka u lokalnoj zajednici omogućiti učenicima samoostvarivanje i osjećaj vrijednosti, ostvariti novu kulturnu uslugu u lokalnoj zajednici, utjecati na jačanje pozitivnog stava učenika prema volonterstvu."⁵³ Noćni se čitateljski susreti održavaju u školskim knjižnicama. Pod svjetlom baterijskih svjetiljki učenici čitaju ostalima odabrane ulomke pri čemu je naglasak na momentu darovanja čitanog teksta grupi. Projekt ima i drugu fazu, izlazak iz knjižnice u zajednicu. Učenici tokom godine daruju čitanje naglas iz užitka raznim ustanovama, udrugama i poduzećima svoje zajednice.

4.2 Provođenje aktivnosti *Čitamo zajedno*

51 Ibid., str.128.

52 Čitaj mi! : prva nacionalna kampanja za poticanje čitanja naglas djeci od najranije dobi. Dostupno na: <https://www.citajmi.info/naslovna/> (11.8.2014.)

53 Stančić, D. Tulum s(l)ova - projekt promoviranja čitanja iz užitka naglas. // HKD Novosti 63 (lipanj 2014)

Korisnici se u velikom postotku ne odvaže na iznošenje vlastitih sudova o onome što čitaju. Često ne vjeruju vlastitoj prosudbi ili se ne osjećaju kompetentnima donositi vrijednosne sudove o pročitanome. Većina ih nema formalno obrazovanje iz povijesti i teorije književnosti, a to osjećaju kao nedostatak što je vjerojatno jedan od značajnih čimbenika zašto su nevoljni izraziti vlastite dojmove. Što je korisnik mlađi, to je pojava vidljivija.

Populacija mladih iznimno je osjetljiva na kritike, kod njih se lako izazove osjećaj nesigurnosti. Vršiti pritisak da se o nečemu očituju bilo bi kontraproduktivno. Ne vole ni suprotno, da im se govori što da misle, što je očigledno po uglavnom negativnim reakcijama na način predavanja književnosti u srednjim školama. Ne osigura li knjižnica platformu i povoljne uvijete pod kojima bi se mogli očitovati, mladi će jednostavno otići drugamo. Profesor književnosti Daniel Pennac kaže da glagol čitati ne podnosi zapovjedni način, kao ni glagoli voljeti ili sanjati. Jedan od ciljeva ove i sličnih akcija jest uvući mlađe korisnike u razgovor i stvoriti u njima naviku čitanja i dolaska u knjižnicu kao na mjesto gdje osim informacija mogu naći rasterećenje i poticaje u druženju uz knjigu.

Inspirirani pravima čitatelja koja je u svom eseju o čitanju i lektiri sastavio Pennac⁵⁴, informatori Knjižnice Augusta Cesarca započeli su s organizacijom akcije *Čitamo zajedno*.

Pri organizaciji akcija za manifestaciju *Noć knjige* u travnju 2012. djelatnici Knjižnice Augusta Cesarca odlučili su dati riječ korisnicima. Godina 2012. bila je posvećena aktivnom starenju i međugeneracijskoj solidarnosti. Segregacija društva je sve veća. Za svaku dobnu i interesnu skupinu postoji u suvremenom društvu niša, a te niše međusobno minimalno komuniciraju. Moderna društva sve više izgledaju kao skupovi među čijim podskupovima gotovo da nema interakcije. Na individualnom planu veze su krhke i nepouzidane. Književnost i ljubav prema čitanju, osim što psihički jačaju pojedince, mogu ojačati i spona koje ih vežu u zajednicu.

Vodeći se zadaćama narodne knjižnice te imajući u vidu izneseno, pokušalo se potaknuti međugeneracijsku komunikaciju. Ciljevi su bili oživjeti zapostavljene tradicije ili bar podsjetiti na njih, stvoriti platformu za međugeneracijsku komunikaciju i poticati izražavanje vlastitih stavova o pročitanome. Pozvani su korisnici svih dobnih skupina, od srednjoškolaca do umirovljenika, da okupljenima pročitaju odlomke iz knjiga koje su im na bilo koji način važne, ili da samo dođu kao publika.

54 D. Pennac primjećuje da si kao čitatelji dodjeljujemo prava koja mladima u njihovu čitanju osporavamo, te da, ako želimo da nastave čitati i njima moramo dodijeliti sva čitateljska prava. To su: 1) Pravo da ne čitamo; 2) Pravo da preskačemo stranice; 3) Pravo da ne dovršimo knjigu; 4) Pravo da ponovno čitamo; 5) Pravo da čitamo bilo što; 6) Pravo na zanos; 7) Pravo da čitamo bilo gdje; 8) Pravo da pabirčimo; 9) Pravo da čitamo naglas; 10) Pravo na šutnju.

Oglašavanje akcije na internetu, dobrovoljnoj korisničkoj mail listi, osobno od strane djelatnika knjižnice, letcima, i informiranjem obližnjih srednjih škola, učeničkih domova i kulturnih centara polučilo je odaziv petnaest korisnika različite dobi. Odaziv korisnika i raspon njihove dobi bili su optimalni. Ponudeni su čaj i keksi. Poslije kratkog uvoda knjižničarka je prva pročitala odlomak po svom izboru. Nakon kratkog vremena predviđenog za komentare, čitani su dobrovoljnim redom ostali ulomci.

Spontano se razvio razgovor o temama kao što su brzina čitanja, pamćenje i zapisivanje citata, čita li se jednu ili sedam knjiga odjednom. Gdje, kada, zašto ljudi nešto izaberu, čime nas knjige privuku i slično. Mnogima se svidjelo, interesiralo ih je hoće li biti još sličnih sastanaka. Odlučeno je da će se akcija ponoviti u Mjesecu Hrvatske knjige. Većina je korisnika ponovo došla, a pojavili su se novi, i čitači i publika. Mladi iz učeničkih domova rado su se ponovo odazvali.

Nakon još jedne uspješno odrađene akcije, odlučeno je u idućoj, 2013. godini akciju ponavljati na mjesečnoj bazi. Moramo spomenuti da je godina 2013. bila proglašena europskom godinom čitanja na glas.

U Knjižnici Augusta Cesarca nastavljeno je sa sastancima, ime akcije ostalo je *Čitamo zajedno* jer su se knjižničari i korisnici složili da najtočnije opisuje akciju. Broj je varirao između 7 i 16, osim jednom prilikom kada su prisutne bile dvije knjižničarke i dvoje korisnika, što je i pretpostavljeni najniži broj sudionika da bi akcija mogla biti smatrana uspješnom. Iznad brojke 16 ne bi se moglo kvalitetno voditi akciju u sadašnjim okvirima jer je vremenski ograničena na dva sata. Veći broj zainteresiranih zahtijevao bi pumnije planiranje, morao bi se unaprijed dogovoriti raspored tko će što čitati. Knjižničari bi morali odvojiti više vremena za pripreme, a od korisnika bi se očekivao ozbiljniji angažman od toga da ležerno došeće s knjigom iz koje će možda poželjeti nešto pročitati. Sve to nalaže formalnu strukturu kakvu imaju čitateljske grupe

Korisnici su dolazili različito pripremljeni. Neki su pripremili više citata iz najdražih klasika, neki fikciju koju trenutno čitaju koju su rado preporučivali ili njome bivali razočarani, a neki pak naslove popularne psihologije koji su na njih djelovali poticajno ili pjesmu. Mnogi su čitali odlomke koji su nasmijavali do suza, a neki prozborili o temama koje su ih potresle. Dobna granica za korisnike spuštena je na dvanaest godina. Mnogo je korisnika u dobi od dvanaest i trinaest godina koji su bili zainteresirani za sudjelovanje i željeli razgovarati o knjigama koje čitaju. Niti na knjige nije stavljen nikakav veto, knjižničari su htjeli saznati što će korisnici sami donijeti.

Uključenim knjižničarima akcija se pokazala kao izuzetno vrijedno iskustvo u interakciji s korisnicima i u pokušaju vođenja razgovora koji mora biti opušten i djelovati neobvezatno, ali koji ipak ne smije otići predaleko u digresije. Pokušaj održavanja razgovora koji se drži teme čitanja, u kojem se nitko ne osjeća zapostavljenim ili uvrijeđenim bio je odlična vježba komunikacijskih sposobnosti. Akcija je zamišljena tako da u njoj sudjeluje barem dvoje knjižničara koji su se u skladu s mogućnostima izmjenjivali. Zajedno brže i

jednostavnije mogu pravovremeno usmjeriti razgovor, a ako razgovor zapne, lakše se nađe odlomak koji treba pročitati ili naslov koji valja spomenuti. Korist ovog pristupa je i u tome što korisnici vide knjižničara u novoj situaciji, on je na takvom sastanku još jedan čitatelj, još jedan ljubitelj knjige koji uzbuđeno čeka svoj red na čitanje i s nestrpljenjem očekuje čuti što su mu ostali knjigoljupci donijeli. Tako se gradi povjerenje prema osoblju knjižnice što knjižnicu čini još udobnijom. Knjižničarima donosi stanovito rasterećenje, jer za razliku od profesionalne objektivnosti dopušta donekle govoriti iz subjektivne čitateljske pozicije.

4.3. Pripreme knjižničara

Oglašavanje akcije i informiranje korisnika uzelo je najviše vremena, no pojavljivala su se brojna pitanja. Najočitiije pitanje je što čitati? U traženju odgovora na ovo pitanje, knjižničari su svom unutarnjem knjigoljupcu dozvoljavali da izbor odvede na one naslove o kojima žele govoriti, dopuštajući profesionalnom dijelu da odbaci one koji ne bi bili interesantni šarolikoj publici. Pitanje koliko bi dugo odlomak trebao trajati dovelo je do širenja liste na odlomke ili novele koje će biti moguće pročitati pojavi li se mali broj korisnika koji su spremni čitati, i one koji su svedeni na redak ili dva, ali na način da korisnike zainteresira da knjigu pročitaju. Priprema podrazumijeva i kratki uvod u pisca ili naslov o kojem je knjižničar odlučio čitati. Primjer su spontano slijedili i korisnici dajući subjektivne uvode u svoja čitanja onda kada su im nedostajali podaci.

Kod pitanja koliko vremena ostaviti za komentare planiranje je bilo praktički nemoguće jer su broj korisnika i naslovi koje će čitati do pred početak sastanka bili nepoznanica knjižničarima. Dogovoreno je da se raspravi ako se razvije dopusti trajanje od desetak minuta prije nego se prijeđe na slijedećeg čitača, uz petnaestak minuta pri kraju sastanka za rezime i moguće vraćanje na neku od otvorenih tema.

U čitateljskoj grupi *multi-title* tipa to bi bio odgovarajući trenutak za dogovor o temi idućeg sastanka. Tematske večeri pravog čitateljskog kluba iziskuju više pripreme od knjižničara ako je on taj koji će voditi susret, jer bez dvojbe, mora postojati moderator takvih susreta i određena pravila igre. Priprema i vođenja formalnoga kluba kompleksnija je nego samo moderiranje razgovora i popisivanje dolaznika. Valja napomenuti da akcija nije obustavljena zbog nedostatka interesa nego zbog objektivnog čimbenika: privremenog nedostatka vremena u rasporedu informatora te je planiran nastavak čim minimalni uvjeti budu osigurani.

Akcija *Čitamo zajedno* donijela je pozitivne rezultate za razvoj komunikacije korisnik – informator i korisnik – korisnik, jačala veze u lokalnoj zajednici u koju smješta informatora – pridošlicu i čini ga njenim dijelom. Korisnici su dobili mjesto gdje mogu na opušten način razmjenjivati čitateljska iskustva, čuti za nove naslove i upoznati susjede. Navela je korisnike na čitanje i svojevrsnu prezentaciju, pa i argumentaciju vlastita ukusa. Prilika koju su

korisnici dobili, govoriti o onome što čitaju, nekima je izazov, drugima zadovoljstvo. Postoje pojedinci kojima zapravo nedostaje druženja, socijalnog kontakta, mnogi od njih spremni su se otisnuti u nepoznato barem kada je u pitanju knjiga, ali im treba poticaj u vidu suputnika.

ZAKLJUČAK

Čitanje iz razonode, pogotovo čitanje fikcije ima važnu ulogu u psihološkom, intelektualnom i emotivnom razvoju i životu pojedinca. Pokazalo se relevantnim za izgradnju ljudskog duha i razvoj ljudskih potencijala. Kroz čitanje spoznajemo kulturu u kojoj živimo, a kroz prijevode i kulturu i tradicije različite od naše. Što više čitamo - bolji smo, no čitanje zahtijeva vrijeme i koncentraciju. Danas, u vrijeme instant kulture i masovnih medija sve manje ljudi čita. Čitanje se često svodi na konzumaciju trivijalne literature koja može biti korisna kao stepenica za uvođenje u čitanje pri razvoju čitateljskih navika. Ipak, to nije čitanje koje će pomoći u razvoju analitičkog mišljenja i neće uvijek pozitivno djelovati na svijest pojedinca.

Čitanje je, dakle, važno za cjelokupnu osobnost pojedinca. Čitateljska kompetencija je sposobnost koja se razvija čitanjem, promišljanjem i razgovorom o pročitanoj. Iskustvo čitanja je individualno. Na dojam o pročitanoj utječu predznanje, dob, spol, osobnost, emocionalne, intelektualne i čitateljske sposobnosti. Veća čitateljska sposobnost jača metakognitivno razmišljanje koje se odražava u društvenoj i kulturnoj samosvijesti. Iz toga proizlazi da je poželjno čitati, ali da je još poželjnije birati što čitamo, birati naslove koji će od nas tražiti da se angažiramo intelektualno. U suvremenoj je masovnoj produkciji ponekad teško pronaći takve naslove.

Zadaće narodne knjižnice jesu poticanje čitanja te podupiranje obrazovanja i osobnog razvoja. Knjižničari se koriste mnogim načinima da potaknu, očuvaju i unaprijede naviku čitanja. Kao najuspješnija pokazala se metoda individualne preporuke kada knjižničar pokušava pronaći naslove pojedinim korisnicima na temelju onoga što sazna o njihovim afinitetima i čitateljskim kompetencijama. No ta metoda oduzima puno vremena, a nisu niti svi korisnici voljni razgovarati s osobljem knjižnice. Postoje zato i skupne preporuke u vidu izdvojenih noviteta i tematskih izložbi s kojih korisnik sam može birati među ponuđenim naslovima.

Individualnim i skupnim preporukama, tematskim izložbama i raznim akcijama za poticanje čitanja kakvi su čitateljski klubovi, knjižničari informatori narodnih knjižnica mogu

i trebaju pozitivno utjecati na zajednicu u kojoj i za koju rade. Informativno-posudbeni odjel narodne knjižnice može utjecati na navike korisnika i trebao bi to činiti. Informator u narodnoj knjižnici na zahvalnoj je poziciji za širenje pozitivnih utjecaja na razvoj čitateljske kulture u lokalnoj zajednici. Osim što potiču aktivne čitatelje na sve kvalitetniju literaturu, informatori se trude aktivirati nečitatelje, osobito mlađu populaciju. Svim korisnicima knjižnice pomažu u formiranju i artikuliranju čitateljskog ukusa, te tako malo po malo mijenjaju čitateljske navike korisnika. Uspjesi metoda preporučivanja teško su, ako uopće, mjerljivi jer se u osobnoj komunikaciji pri individualnom pristupu pomaci mali, a rezultati vidljivi tek s vremenskim odmakom. Najjasniji pokazatelj uspjeha je to što se korisnik vratio, a možda je doveo i prijatelja.

LITERATURA:

Knjige:

1. Bašić, I. O čitateljskim grupama : metodički priručnik s primjerima dobre prakse. Zagreb : Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju, 2014.
2. Grosman, M. U obranu čitanja : čitatelj i književnost u 21. stoljeću. Zagreb : Algoritam, 2010.
3. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. 2. hrvatsko izd. [prema 2. izmijenjenom izd. izvornika]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
4. Knjiga i slobodno vrijeme : zbornik radova / Međunarodni interdisciplinarni stručni skup, Split, Gradska knjižnica Marka Marulića, 24. rujna 2010. ; [uredništvo Elli Pecotić ... et al.]. Split : Gradska knjižnica Marka Marulića, 2011.
5. Knjižnica – komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice, Zbornik radova s 8. savjetovanja za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, Zagreb : NSK, 2012.
6. Manguel, A. Povijest čitanja. Zagreb : Prometej, 2001.
7. Pennac, D. Od korica do korica : uvod u čitanje i tajne lektire. Zagreb : Irida, 1996.
8. PIRLS 2011. Izvješće o postignutim rezultatima iz čitanja. Zagreb : Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2012.
9. Plevnik, D. Tolle lege: za slobodu čitanja. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012.
10. Sečić, Dora: Informacijska služba u knjižnici. 2. dopunjeno izd. Lokve : "Benja", 2006.

Članci:

11. Baker, J.; Trott, B. Booktalking for adult audiences. // Reference and user services quarterly 49, 3(2010), str. 234-238.
12. Beach, R.; Yussen, S. Practices of productive adult book clubs. // Journal of adolescent and adult literacy 55, 2(2011), str.121-131.
13. Begum, S. Readers' advisory and underestimated roles of escapist reading. // Library journal, 60,9(2011), str. 738-747.
14. Brown, P. Best sellers : readers advisory at the core of libraries and 'first on the fringe'. // Aplis 23, 1(2010), str.5-11.
15. Chelton, M.K. Read any good books lately? : helping patrons find what they want. // Library Journal 118, 8(1993), str.33-37.
16. Ciceran, I. Gradska knjižnica – dnevni boravak grada. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 3/4(2010).

17. Dail, A., McGee, L., Edwards, P., The role of community book club in changing literacy practices // Literacy teaching and learning 13, 1/2(2009), str. 25-56.
18. Dempsey, B. One book, one community: one great idea. // Library journal 134, 14(2009), str.19-22.
19. Herceg Mićanović, A. Nježna gerila : dobrom preporukom knjižničara-informatora do razvijenog čitateljskog ukusa. // HKD Novosti, 64(listopad 2014.). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1016>
20. Hoffert, B. The book club exploded. // Library journal 131, 12(2006), str.34-37.
21. Hollands, N. Improving the model for interactive readers' advisory service. // Reference and user services quarterly 45, 3(2006), str.205-212.
22. Kringelbach, M.; Vuust, P.; Geake, J. The pleasure of reading. // Interdisciplinary science reviews 33, 4(2008.), str.321-335.
23. Saarinen, K.; Vakkari, P. A sign of a good book : readers' methods of accessing fiction in the public library. // Journal of documentation, 69, 5(2013), str.602-622.
24. Saricks, J. Instant readers' advisory. // Booklist 101, 5(2004).
25. Saricks, J. What do we read next? // Booklist 110, 3(2013).
26. Saricks, J. What we don't need to do. // Booklist 110, 11(2014).
27. Stančić, D. Tulum s(l)ova - projekt promoviranja čitanja iz užitka naglas. // HKD Novosti, 63 (lipanj 2014).
28. Trott, B. Building on a firm foundation : readers' advisory over the next twenty-five years. // Reference and user services quarterly 48, 2(2009), str.132-135.
29. Vrana, R.; Kovačević, J. Percepcija korisnika o knjižnici i knjižničnim uslugama kao temelj poslovne strategije knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56,3(2013), str. 23-46.
30. Welch, L. RA Training : getting started with readers' advisory. // Reference and user services quartely 52, 3(2013).

Izvori s interneta (9. 01. 2015.):

31. Booklist Online. Dostupno na: <http://www.booklistonline.com>
32. Čitaj mi! : prva nacionalna kampanja za poticanje čitanja naglas djeci od najranije dobi. Dostupno na: <https://www.citajmi.info/naslovna/>
33. Derk, D. Svaki stanovnik Hrvatske godišnje prosječno pročita dvije knjige // Večernji list (24.4.2013.) Dostupno na: <http://www.vecernji.hr/knjige/svaki-stanovnik-hrvatske-godisnje-prosjecno-procita-dvije-knjige-543785>
34. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: www.kgz.hr
35. Sabolović-Krajina, D. Neki aspekti čitalačke kulture mladih // Portal Filozofskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/sabolovic_neki.htm

- 36.** The Plurality of literacy and its Implications for Policies and Programmes // UNESCO Education Sector Position Paper, 2004.
Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001362/136246e.pdf>
- 37.** Tibljaš, V. Čitateljski klub - upute za početnike // Gradska knjižnica rijeka (19.7.2013.)
Dostupno na: <http://gkr.hr/Magazin/Teme/Citatejski-klub-upute-za-pocetnike>
- 38.** Tinejdžer u knjižnici. Upomoć!
Dostupno na: [URL:http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacija/128/](http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacija/128/)